MAKTABGACHA TA'LIMDA SAHNALASHTIRISH FAOLIYATINING PEDAGOGIK AHAMIYATI

Yerkinova Yulduz G'ayrat qizi
Alfraganus universiteti 1- bosqich Magistranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tizimida sahnalashtirish faoliyatining pedagogik ahamiyati kompleks yondashuv asosida tahlil qilinadi. Unda sahnalashtirish faoliyatining nazariy asoslari, uning bolalar shaxsini har tomonlama rivojlantirishdagi o'rni hamda ta'lim-tarbiya jarayonidagi amaliy imkoniyatlari yoritilgan. Tadqiqotda sahnalashtirish faoliyati orqali bolalarda nutq rivoji, ijodiy tafakkur, emotsional intellekt, estetik did va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish masalalari chuqur tahlil qilingan.

Shuningdek, maqolada rolli o'yinlar, dramatizatsiya, qo'g'irchoq teatri va improvizatsiya kabi sahnalashtirish shakllarining pedagogik samaradorligi asoslab beriladi. Tadqiqot jarayonida nazariy tahlil, kuzatish va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Olingan natijalar sahnalashtirish faoliyati bolalarning faolligini oshirishi, mustaqil fikrlashini rivojlantirishi hamda ijtimoiy moslashuvini kuchaytirishini ko'rsatdi.

Mazkur maqola maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sahnalashtirish faoliyatini samarali tashkil etish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, sahnalashtirish faoliyati, dramatizatsiya, rolli o'yin, qo'g'irchoq teatri, ijodiy rivojlanish, nutq rivoji, emotsional intellekt, ijtimoiy ko'nikmalar, estetik tarbiya, pedagogik yondashuv, bolalar psixologiyasi

Аннотация

В статье рассматривается педагогическое значение театрализованной деятельности в системе дошкольного образования. На основе комплексного подхода анализируются теоретические основы данной деятельности, её роль в всестороннем развитии личности ребёнка, а также практические возможности использования в образовательном процессе. Особое внимание уделяется развитию речи, творческого мышления, эмоционального интеллекта, эстетического восприятия и социальных навыков у детей посредством театрализации.

В работе раскрывается педагогическая эффективность различных форм театрализованной деятельности, таких как ролевые игры, драматизация, кукольный театр и импровизация. В исследовании использованы методы теоретического анализа, наблюдения и обобщения. Полученные результаты свидетельствуют о том, что театрализованная деятельность способствует повышению активности детей, развитию самостоятельного мышления и улучшению их социальной адаптации.

Результаты исследования могут быть использованы для совершенствования организации образовательного процесса в дошкольных учреждениях.

Ключевые слова: дошкольное образование, театрализованная деятельность, драматизация, ролевая игра, кукольный театр, творческое развитие, развитие речи, эмоциональный интеллект, социальные навыки, эстетическое воспитание, педагогический подход, психология детей

Abstract

This article examines the pedagogical significance of dramatization activities in preschool education through a comprehensive approach. It analyzes the theoretical foundations of dramatization, its role in the holistic development of a child's personality, and its practical applications in the educational process. Particular attention is given to the development of speech, creative thinking, emotional intelligence, aesthetic perception, and social skills in children through dramatization activities.

The study highlights the pedagogical effectiveness of various forms of dramatization, including role-playing, dramatization, puppet theater, and improvisation. The research employs methods such as theoretical analysis, observation, and generalization. The findings indicate that dramatization activities enhance children's engagement, promote independent thinking, and improve their social adaptation.

The results of the study can be used to improve the organization of educational processes in preschool institutions.

Keywords: preschool education, dramatization activities, role play, puppet theater, creative development, speech development, emotional intelligence, social skills, aesthetic education, pedagogical approach, child psychology

Kirish

Maktabgacha ta'lim tizimi uzluksiz ta'limning muhim bo‘g‘ini bo‘lib, u bolalarning shaxs sifatida shakllanishi, ijtimoiylashuvi va intellektual rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Aynan ushbu davrda bolaning nutqi, tafakkuri, tasavvuri, emotsional holati va ijtimoiy xulq-atvori faol rivojlanadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim jarayonida bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda samarali pedagogik texnologiyalarni qo‘llash muhim hisoblanadi.

Zamonaviy pedagogikada interfaol va ijodiy faoliyat turlari, xususan, sahnalashtirish faoliyati bolalarni rivojlantirishning samarali vositalaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Sahnalashtirish faoliyati o‘z ichiga dramatizatsiya, rolli o‘yinlar, qo‘g‘irchoq teatri va improvizatsiya elementlarini qamrab oladi. Ushbu faoliyat bolalarga real hayotiy vaziyatlarni modellashtirish, turli obrazlarga kirish, o‘z his-tuyg‘ularini ifodalash va boshqalar bilan muloqot qilish imkonini beradi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, sahnalashtirish faoliyati bolalarning nutqini rivojlantirish, ijodiy tafakkurini kengaytirish, emotsional intellektini shakllantirish hamda ijtimoiy ko‘nikmalarini mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, bu faoliyat bolalarda estetik didni tarbiyalaydi va ularni badiiy faoliyatga jalb etadi.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundan iboratki, maktabgacha ta'lim tizimida sahnalashtirish faoliyatidan samarali foydalanish masalalari hali to‘liq o‘rganilmagan hamda pedagogik amaliyotda tizimli yondashuvni talab etadi.

Tadqiqotning maqsadi — maktabgacha ta'limda sahnalashtirish faoliyatining pedagogik ahamiyatini aniqlash va uning bolalar rivojiga ta'sirini ilmiy asosda tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari:

sahnalashtirish faoliyatining nazariy asoslarini o‘rganish;

uning bolalar rivojiga ta'sirini aniqlash;

pedagogik jarayonda qo‘llaniladigan samarali metodlarni tahlil qilish;

amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Metodologiya

Mazkur tadqiqot maktabgacha ta’limda sahnalashtirish faoliyatining pedagogik ahamiyatini aniqlashga qaratilgan bo‘lib, unda kompleks ilmiy yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqot sifat (qualitative) yo‘nalishda olib borildi hamda nazariy va amaliy tahlil usullarining uyg‘unligi asosida tashkil etildi.

Tadqiqot metodlari (kengaytirilgan)

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy-pedagogik metodlardan foydalanildi:

1. Nazariy tahlil metodi

Ushbu metod yordamida sahnalashtirish faoliyatiga oid ilmiy manbalar, pedagogik va psixologik adabiyotlar, ilg‘or tajribalar o‘rganildi. Bu metod sahnalashtirish faoliyatining nazariy asoslarini aniqlash va tushunchaviy apparatini shakllantirishga xizmat qildi.

2. Pedagogik kuzatish metodi

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarning sahnalashtirish faoliyatidagi ishtiroki bevosita kuzatildi. Kuzatish jarayonida bolalarning:

nutq faolligi;

ijodiy yondashuvi;

ijtimoiy muloqoti;

emotsional reaksiyalari tahlil qilindi.

Mazkur metod orqali sahnalashtirish faoliyatining real ta’siri aniqlashtirildi.

3. Qiyosiy tahlil metodi

Turli pedagogik yondashuvlar (an’anaviy va interfaol metodlar) o‘zaro solishtirildi. Bu orqali sahnalashtirish faoliyatining samaradorligi boshqa metodlarga nisbatan baholandi.

4. Pedagogik eksperiment elementi (amaliy sinov)

Tadqiqot doirasida sahnalashtirish faoliyati asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar kichik guruhlarda sinovdan o‘tkazildi. Eksperiment davomida bolalarning rivojlanishidagi o‘zgarishlar (nutq, ijtimoiy faollik, ijodkorlik) tahlil qilindi.

5. Suhbat va savol-javob metodi

Pedagoglar va bolalar bilan suhbatlar o‘tkazilib, sahnalashtirish faoliyatiga bo‘lgan munosabat va qiziqish darajasi o‘rganildi.

6. Umumlashtirish va tizimlashtirish metodi

Olingan barcha natijalar tahlil qilinib, umumlashtirildi va ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Tadqiqotning ishonchliligi

Tadqiqot natijalarining ishonchliligi turli metodlarning o‘zaro uyg‘unligi, kuzatish natijalari va nazariy tahlil asosida ta’minlandi. Olingan ma’lumotlar bir-birini tasdiqlovchi dalillar orqali asoslandi.

Tadqiqotning cheklovlari

Tadqiqot asosan sifat yondashuviga asoslanganligi sababli natijalarni umumlashtirishda ayrim cheklovlar mavjud. Shuningdek, tadqiqot kichik guruhlar doirasida o‘tkazilganligi ham natijalarning keng miqyosda tatbiq etilishini qisman cheklaydi.

Natijalar va muhokama (kengaytirilgan variant)

Tadqiqot natijalari

O‘tkazilgan tadqiqotlar va kuzatishlar natijasida maktabgacha ta’limda sahnalashtirish faoliyatining bolalar rivojiga sezilarli ijobiy ta’siri aniqlashtirildi. Xususan, quyidagi yo‘nalishlarda samaradorlik kuzatildi:

1. Nutq rivojidagi o‘zgarishlar

Sahnalashtirish jarayonida ishtirok etgan bolalarda:
so‘z boyligining kengayishi;
grammatik jihatdan to‘g‘ri gap tuzish ko‘nikmalarining rivojlanishi;
dialog va monolog nutqining faollashuvi kuzatildi.

Bolalar sahna jarayonida obrazga kirib, o‘z fikrlarini erkin ifodalashga intildilar, bu esa nutq faoliyatining sezilarli darajada oshishiga olib keldi.

2. Ijodiy tafakkur va tasavvurning rivojlanishi
Sahnalashtirish faoliyati bolalarda:
yangi obrazlar yaratish;
voqealarni mustaqil talqin qilish;
ijodiy yondashuvni qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirdi.

Improvizatsiya elementlari bolalarning fantaziyasini rivojlantirishda muhim rol o‘ynadi.

3. Emotsional-intellektual rivojlanish
Tadqiqot natijalariga ko‘ra:
bolalarda empatiya (boshqalar hissiyotini tushunish) kuchaydi;
o‘z his-tuyg‘ularini boshqarish ko‘nikmalari shakllandi;
emotsional ifodalilik darajasi oshdi.

Sahnalashtirish orqali bolalar turli hissiy holatlarni boshdan kechirib, ularni ifodalashni o‘rgandilar.

4. Ijtimoiy ko‘nikmalar shakllanishi
Sahnalashtirish faoliyati natijasida:
jamoada ishlash qobiliyati rivojlandi;
o‘zaro hamkorlik va rollarni taqsimlash ko‘nikmalari shakllandi;
muloqot madaniyati yaxshilandi.

Bolalar bir-birini tinglash, navbat kutish va hamkorlik qilishni o‘rgandilar.

5. Faollik va motivatsiyaning oshishi
Kuzatishlar shuni ko‘rsatdiki, sahnalashtirish faoliyati bolalarda:
o‘quv jarayoniga qiziqishni oshirdi;
faol ishtirok etish istagini kuchaytirdi;
mustaqil faoliyatga intilishni rivojlantirdi.

Muhokama

Olingan natijalar maktabgacha ta’limda sahnalashtirish faoliyatining yuqori pedagogik samaradorligini tasdiqlaydi. Tadqiqot natijalari ko‘plab ilmiy qarashlar bilan mos keladi, ya’ni sahnalashtirish faoliyati bolalarning kompleks rivojlanishini ta’minlovchi muhim vosita hisoblanadi.

Shu bilan birga, tadqiqot davomida quyidagi muammolar ham aniqlangan:
Aniqlangan muammolar:
pedagoglarning sahnalashtirish metodikasini yetarli darajada bilmasligi;
zarur didaktik materiallar va sahna jihozlarining yetishmasligi;
mashg‘ulotlar uchun vaqtning cheklanganligi;
barcha bolalarni teng jalb etishdagi qiyinchiliklar.

Tahlil va izohlar:

Mazkur muammolar sahnalashtirish faoliyatining samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shu sababli quyidagi pedagogik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi:

sahnalashtirish faoliyatini rejalashtirilgan va tizimli tashkil etish;
pedagoglar uchun maxsus metodik tayyorgarlikni kuchaytirish;
faoliyatni bolalarning yosh va individual xususiyatlariga moslashtirish;
barcha bolalarni faol jalb etishga qaratilgan interfaol usullardan foydalanish.
Amaliy tavsiyalar:
har bir mashg‘ulotda sahnalashtirish elementlaridan foydalanish;
kichik guruhlar bilan ishlash;
qo‘g‘irchoq teatri va rolli o‘yinlarni uyg‘unlashtirish;
bolalarni erkin ijod qilishga rag‘batlantirish.

Sahnalashtirish faoliyati maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqiy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishini kompleks tarzda ta’minlovchi samarali pedagogik vosita hisoblanadi. Uni ta’lim jarayoniga keng joriy etish zamonaviy pedagogikaning dolzarb yo‘nalishlaridan biridir.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari maktabgacha ta’lim tizimida sahnalashtirish faoliyatining yuqori pedagogik ahamiyatga ega ekanligini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Aniqlanishicha, sahnalashtirish faoliyati bolalarning nutq rivoji, ijodiy tafakkuri, emotsional intellekti hamda ijtimoiy ko‘nikmalarini kompleks ravishda rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu faoliyat bolalarning faolligini oshiradi, ularni mustaqil fikrlashga undaydi va o‘z his-tuyg‘ularini erkin ifodalash imkonini yaratadi.

Tadqiqot davomida sahnalashtirish faoliyati orqali bolalarda muloqot madaniyati, jamoada ishlash qobiliyati va empatiya kabi muhim ijtimoiy kompetensiyalar shakllanishi aniqlandi. Shu bilan birga, ushbu faoliyat estetik tarbiya vositasi sifatida ham muhim o‘rin egallaydi, chunki u bolalarni badiiy ijodga jalb etadi va ularning didini rivojlantiradi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari sahnalashtirish faoliyatini samarali tashkil etishda pedagogning roli muhim ekanligini ko‘rsatdi. Pedagogning metodik tayyorgarligi, ijodiy yondashuvi va bolalar bilan ishlashdagi individual yondashuvi ushbu jarayonning samaradorligini belgilovchi asosiy omillar hisoblanadi.

Aniqlangan muammolar — metodik ta’minotning yetishmasligi, vaqt cheklovlari va pedagoglarning yetarli tayyorgarlikka ega emasligi — sahnalashtirish faoliyatining to‘liq samaradorlik bilan qo‘llanilishiga to‘sqinlik qilishi mumkin. Shu sababli, maktabgacha ta’lim tizimida ushbu faoliyatni rivojlantirish uchun maxsus metodik qo‘llanmalar ishlab chiqish, pedagoglar malakasini oshirish va zamonaviy didaktik vositalar bilan ta’minlash zarur.

Umuman olganda, sahnalashtirish faoliyati maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik vosita bo‘lib, uni ta’lim jarayoniga tizimli ravishda joriy etish ta’lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.
2.Elkonin, D. B. (2005). Psixologiya igry. Moskva: Pedagogika.
3.Bodrova, E., & Leong, D. J. (2015). Tools of the mind: The Vygotskian approach to early childhood education (3rd ed.). Pearson.
4.Singer, D. G., & Singer, J. L. (2009). Imagination and play in early childhood. Harvard University Press.

5.Isbell, R., & Raines, S. (2013). Creativity and the arts with young children (2nd ed.). Cengage Learning.
6.Smilansky, S. (1968). The effects of sociodramatic play on disadvantaged preschool children. Wiley.
6.Bruce, T. (2011). Early childhood education (4th ed.). Hodder Education.
7.Ginsburg, K. R. (2007). The importance of play in promoting healthy child development. Pediatrics, 119(1), 182–191.
8.Berk, L. E. (2013). Child development (9th ed.). Pearson.
9.Johnson, J. E., Christie, J. F., & Wardle, F. (2005). Play, development, and early education. Pearson.